

при дотриманні правил добросовісної конкуренції. За період 2008–2012 р. об'єктами державного цінового регулювання були пшениця, жито, ячмінь, кукурудза, цукор, борошно, молоко сухе, гречка, масло вершкове, горох, овес, просо. Проте встановлені обмеження не зупиняють ріст цін на стихійних ринках, що говорить про неналежне регулювання та контроль ціноутворення.

Висновки. Отже, державна підтримка сільськогосподарських підприємств вкрай необхідна, однак ряд невирішених проблем відображаються на результатах її діяльності. Тому, перш за все необхідно врегулювати належне фінансування та правильний його розподіл, створити більш сприятливі умови для інвестування з метою акумуляції коштів в пріоритетні сфери діяльності підприємства, удосконалити механізм підтримки кредитування сільськогосподарських виробників, перетворити систему агрострахувань в джерело майнового захисту, регулювати ціни на сільськогосподарську продукцію не тільки сільськогосподарських виробників, а й в ланцюгах посередницьких структур. Тільки за належної державної підтримки в Україні є можливість сприяти розвитку конкурентоспроможності сільського господарства, та сільськогосподарських підприємств зокрема, на міжнародних ринках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дем'яненко М.Я. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М.Я. Дем'яненко, Ф.В. Іванина // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 3–9.
2. Дем'яненко М.Я. Проблемні питання державної політики фінансової підтримки сільського господарства / М.Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2011. – № 7. – С. 67–75.
3. Чорна Н.П. Модернізація і реконструкція сільського господарства та села / Н.П. Чорна // Інноваційна економіка. – 2010. – № 18. – С. 163–168.
4. Калетнік Г.М. Державна фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників / Г.М. Калетнік, Н.В. Пришляк // Економіка АПК. – 2010. – № 8. – С. 52–55.

УДК 330.341.1

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМ СТРУКТУРНИХ ДИСБАЛАНСІВ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Потравка Л.О. - к.е.н., доцент ХДАУ

Постановка проблеми. Структурні диспропорції секторальної структури національної економіки за видами економічної діяльності є узагальненою характеристикою якісного рівня розвитку економічної системи в цілому. Незважаючи на високі темпи економічного зростання 2001-2007 рр., відбулося формування вразливої структури економіки з переважною питомою вагою

зовнішньозалежних галузей, що сприяло більш значному впливу кризи 2008-2009 рр. на економіку України в порівнянні з іншими країнами.

Стан вивчення проблеми. В процесі визначення підходів до визначення джерел трансформації економічної системи були використані теоретичні розробки Д. Белла, С. Глазьева, Э. Денисона, П. Друкера, Д. Кендрика, С. Кузнеца, Р. Солоу, Дж. Стиглица, Я. Тинбергена, Э. Тоффлера, Ф. Хайека, Й. Шумпетера, Гейця, О. Амоші, З. Герасимчук, Б. Данилишина, М. Кизима, І. Манцурова, А. Ревенко, А. Чухно, А. Гранберга, Ю. Зайцева, С. Меньшикова Е. Орехової, А. Плякіна та ін. Разом з цим потребують уточнення питання визначення методичних та прикладних засад процесу структурних трансформацій як основи економічного розвитку національної економіки України.

Методика досліджень. Методологічною базою дослідження стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників теоретичного та практичного характеру. Методичною базою дослідження є загальнонаукові економічні методи, зокрема монографічний, порівняльний аналіз та інші методи.

Результати досліджень. Динаміка структури національної економіки на даний момент не відповідає загальним закономірностям структурних зрушень, що відбуваються в розвинених країнах світу на сучасному етапі й полягають у зростанні частки високотехнологічних виробництв обробної промисловості, телекомунікаційних, фінансових послуг, а також соціально орієнтованих видів економічної діяльності. Натомість в Україні сформувалася неефективна структура економіки з високою ресурсо- та енергоємністю виробництва, екстенсивною формою розвитку добувної промисловості, відсталістю агропромислового сектору, низьким рівнем інноваційного виробництва, відставанням розвитку інфраструктури, відокремленості фінансового сектора від реальної економіки. Динаміка формування ВВП України свідчить про зниженні питомої ваги в галузево-секторальній структурі національної економіки сільського господарства – у 2,2 разу, частки промисловості, будівництва, транспорту та зв'язку. Натомість зросли показники фінансової діяльності (2,3 разу) та операцій із нерухомим майном (у 1,6 разу) [2]. Але зростання ролі фінансового сектора не супроводжується поліпшенням умов кредитування реальної економіки й активізацією інвестиційних процесів.

Негативні тенденції розвитку галузевої структури економіки посилюються відмінностями в рівнях доходності окремих секторів і галузей економіки. Зокрема, спад обсягів виробництва у промисловості на 21,9 % у 2009 р. При цьому найбільших втрат зазнала переробна промисловість. Стійкі позиції в умовах кризи зайняло лише аграрне виробництво, оскільки зменшення відбулося лише на 1,8 % у 2009 р.

Таким чином, фінансово-економічна криза 2008-2009 рр. значно відобразилася на структурі промислового виробництва, що обумовлено дією об'єктивних зовнішніх чинників і внутрішніх суперечностей. Найбільшого спаду зазнали галузі, орієнтовані на виробництво продукції виробничого та інвестиційного призначення: машинобудування, виробництво неметалевої мінеральної продукції, металургійне виробництво, хімічна промисловість [2, 3]. Найбільш глибоким і затяжним виявився спад у машинобудуванні на 44,9 % у 2009 р. в порівнянні з 2008 р., що має негативні наслідки, оскільки ця галузь є основним джерелом інноваційного розвитку й модернізації економіки. Узагальнюючи ці показники можна відзначити, що основними чинниками

структурних змін у промисловості на етапі докризового економічного зростання спостерігалися особливості сформованої системи відтворення, зокрема відмінності в рентабельності й доходах експортноорієнтованих секторів і секторів, що працюють на внутрішньому ринку, дискримінація переробних галузей промисловості щодо оподаткування; відсутність механізмів переміщення капіталу з одних секторів в інші (фондовий ринок).

Важливо зазначити, що в умовах кризи зростання зовнішнього попиту на вітчизняну продукцію експортно-орієнтованих виробництв забезпечило позитивну динаміку зростання кількості прибуткових промислових підприємств. Зокрема, спостерігалось зростання в експортноорієнтованих галузях: металургії, хімічній промисловості та машинобудуванні. Проте частка вітчизняного машинобудування у структурі промисловості залишалася на низькому рівні. Завдяки зростанню внутрішнього попиту найдинамічніше розвивалися харчова, деревообробна й целюлозно-паперова промисловості. Але відбувалася деградація легкої промисловості, частка цієї галузі зменшилася вдвічі в період з 2001 р. по 2010 р. Такі структурні зміни відбувалися під впливом динаміки кон'юнктури на світових ринках традиційної експортної продукції України (металургія, машинобудування, хімічна промисловість), падіння інвестиційної активності у 2009 р., що перевищувало негативну динаміку виробництва майже у всіх видах економічної діяльності.

Таким чином, фінансово-економічна криза різко прискорила темпи скорочення реального сектора економіки, особливо у сфері матеріального виробництва. Між тим, дослідження аналітиків доводять, що саме країни, в економіці яких збереглася значна частка реального сектора, м'якше відреагували на кризу та швидше перейшли до динамічного посткризового зростання. Посткризове зростання обсягів промислового виробництва відбувалося на основі відтворення попередньої структури виробництва. У структурі реалізованої промислової продукції зростає питома вага сировинної продукції за рахунок зростання інвестицій. Але високе фіскальне навантаження на промисловість і непропорційно знижене на фінансовий та торговельний сектори, значним чином впливають на міжгалузевий розподіл економічних ресурсів, зокрема, капіталу, приводить до вимивання коштів із промислового виробництва на користь торговельно-фінансової сфери. Окрім цього, система оподаткування провокує технологічну деградацію виробничого потенціалу. Тому високотехнологічний сегмент промисловості залишається позбавленим власних фінансових ресурсів, що унеможливує процес розширеного відтворення.

Протягом останніх років у вітчизняній економічній системі спостерігалось парадоксальне явище різноспрямованості руху цін та обсягів виробництва. Зокрема, у 2001-2010 рр. прискореними темпами зростали ціни на продукцію видобувної галузі (у 6,2 разу), тоді як ціни виробників переробної галузі збільшилися лише в 3,5 разу. Найбільш подорожчала продукція нафтоперероблення (майже в 7 разів), металургії (в 4,3 разу), хімічної промисловості (в 3,7 разу). Найменше зросли ціни на продукцію легкої промисловості (в 1,7 разу). В цей період найбільше подорожчали житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива (в 3,9 разу), послуги освіти і транспорту. Таким чином, підвищення цін відбувалося нерівномірними й мінливими темпами в окремих галузях і виробництвах. Це викликало до істотних змін у співвідношенні цін і у внутрішній цінній структурі, і відносно світових, що пов'язано із загальносвітовими структурними зрушеннями та з особливостями розвитку економічної системи України [2].

Відновлення економічного зростання розпочалося у 2010 р. і тривало протягом 2011 р. завдяки зростанню зовнішнього попиту на продукцію експортоорієнтованих галузей. Це, в свою чергу, засвідчує небезпечно високий рівень залежності української економіки від зовнішніх чинників і необхідності кардинальних заходів щодо запровадження структурних змін. Тому актуальності у визначенні проблематики трансформації структури національної економіки України займає вибір напряму трансформаційних процесів. Якщо у 90-х роках минулого століття вибір постсоціалістичних країн, України в тому числі, був пов'язаний з орієнтацією на ринкову економіку, сьогодні примушує дещо ширше розглядати це питання. Умови формування та становлення економічних систем США та Європи не можна ототожнювати з існуючими нині. На нашу думку підхід до трансформації економіки України слід базувати на теорії зовнішньої залежності, що стає здебільшого актуальним останнім часом.

Теорія зовнішньої залежності виникла в 70-х роках ХХІ ст., як результат втрати популярності моделей стадій зростання та структурних перетворень в країнах з низьким рівнем розвитку. Її прихильники вважали ці країни суспільствами, обмеженими інституційними, політичними та економічними умовами, встановленими розвинутими країнами з метою завоювання неподільної влади. В даній теорії визначається три основні напрями: неоколоніальна модель залежності, хибна парадигма розвитку та теорія дуального розвитку. Ці напрями пов'язує недостатній розвиток країн третього світу з історичними тенденціями експлуатації їх розвинутими країнами. На відміну від моделей стадій зростання та структурних перетворень, що враховують лише внутрішні обмеження розвитку, економічна відсталість, згідно даної теорії, є зовні пов'язаним явищем [1, С.701]. Визначення напрямів трансформації економічної системи необхідно здійснювати з позиції поетапної єдності еволюційної, реформаційної та революційної складової в межах системного підходу з позицій теорії зовнішньої залежності.

Дослідження трансформацій економічної системи здійснюється за допомогою принципів методологічного індивідуалізму, лібералізму, еволюційного та інституційного підходів. В сучасному ракурсі вивчення трансформаційних процесів найбільш актуальним є використання системного підходу у контексті теорії економічного розвитку Й. Шумпетера та теорії зовнішньої залежності. Підхід Й. Шумпетера має ряд переваг, зокрема, об'єкт трансформації розглядається як системне явище, а не як сукупність різних елементів без функціонального призначення. Системний підхід дозволяє уникнути статичності в дослідженні трансформації економічних систем, однобічності її трактування. Окрім того, системний підхід дозволяє визначити вектор трансформації, критерії класифікації цих процесів у напрямку становлення цілісності системи.

Системний підхід дозволяє розкрити найбільш загальний, глибокий системотворчий зв'язок, що реалізують цілісність системи стосовно її елементів. При цьому найважливішим є визначення місця кожного елемента, а також здатність їх відносно самостійно здійснювати свої функції в межах системи. При цьому функціональною їх характеристикою є взаємозв'язки між елементами. Таким чином, взаємозв'язки елементів й цілісність формують критерії реалізації системного підходу. Шумпетерівська позиція розширює рамки сприйняття трансформаційного процесу як безперервних економічних змін обумовлених інноваційною природою, що сприяють економічному зростанню. Але трансформаційні процеси не виключають перерв у вигляді економічних

криз, які мають силу «творчого руйнування». Саме після різких спадів спостерігаються потужні підйоми, в чому і полягає сутність головного механізму соціально-економічного зростання. Трансформація у такому контексті розглядається як засіб розвитку економічної системи.

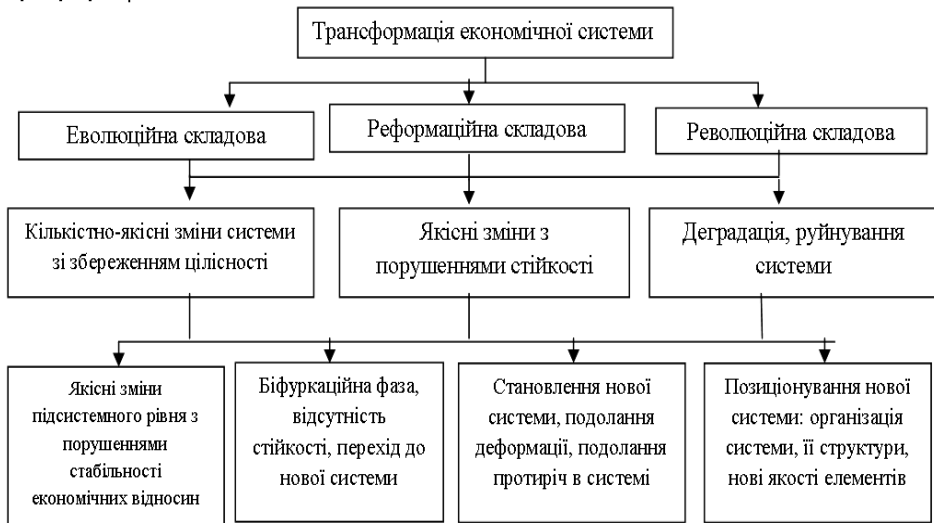

Рисунок 1. Зміст етапів трансформації економічної системи

На рис. 1. відображено складові трансформації економічної системи: еволюційна, реформаційна та революційна. Зокрема, еволюційна трансформація являє собою безперервний процес саморозвитку, джерело якого перебуває в самій системі, охоплює її повністю та приводить до поступового становлення системної цілісності на основі виникаючих протиріч в системі. Таку трансформацію можна характеризувати як поступовий, плавний процес, що виключає різкі стрибки та біфуркації.

В свою чергу відбувається перетворення значної частини параметрів системи в рамках збереження базових властивостей. За умов реформи економічних систем відбувається лише коригування окремих елементів з метою поліпшення ефективності старої системи без зміни її основ. Таким чином, реформи можна розглядати як певні етапи трансформації, вони створюють умови для якісного переродження системи.

За умов, коли відбувається зміна старої системи новою, відображаючись змінами соціальної та економічної структури, слід говорити про етап революційної трансформації. З точки зору системного підходу трансформація економічної системи є засобом розвитку, що діє на еволюційній, реформаційній та революційній основі та має завершуватись структурною модернізацією національної економіки. В свою чергу це сприяє побудові високоефективної конкурентоспроможної динамічної соціально орієнтованої економічної системи, у якій економічний розвиток забезпечується за рахунок розширення застосування інноваційних технологій, раціонального використання людського потенціалу й інтеграції у світовий економічний простір, розширення ємності та збалансованості внутрішнього ринку.

Висновки. Стратегічний підхід до реалізації політики структурної модернізації української економіки має передбачати обґрунтування основної секторальної структури відповідно перспективних оцінок економічного потенціалу держави і тенденцій світового економічного розвитку. Необхідно здійснити обґрунтування економічного зростання у високотехнологічних галузях на основі застосування проектного підходу щодо розвитку інвестиційних процесів. Головним орієнтиром структурних перетворень економіки України у довгостроковій перспективі має стати усунення структурних диспропорцій, цілеспрямоване формування захисних і стабілізаційних антициклічних механізмів і дієвих важелів управління економічною системою, що сприяє забезпеченню стійкого збалансованого економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гранберг А. Темпи роста в национальном экономическом пространстве /А. Гранберг, Ю. Зайцева/ Путь в XXI век. Стратегические проблемы и перспективы российской экономики: монография. – Часть IV «Россия регионов». – М.: Экономика, 1999. – С.566-756.
2. Науменкова С.В. Проблеми подолання негативного впливу глобальних диспропорцій та формування нового геофінансового механізму / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко// Фінанси України. – 2009. - №3. – С. 35-38.
3. Статистичний щорічник України за 2011 р. / Державна служба статистики України; За ред. О.Г. Осауленка. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2011. – 560 с.

УДК: 330. 131.7: 005.334

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Пристемський О.С. – к.е.н., доцент, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. З розвитком ринкових відносин в Україні вітчизняні підприємства зіткнулися з істотним зменшенням прямої державної підтримки їх діяльності і необхідністю створення умов для свого безпечного розвитку власної силою. Стабільне функціонування, зростання економічного потенціалу будь якого підприємства в умовах ринкових відносин багато в чому залежить від наявності надійної системи економічної безпеки. Сучасне підприємство знаходиться в умовах безперервної зміни зовнішнього середовища його існування. Ця нестабільність вимагає від господарюючих суб'єктів постійної адаптації, зокрема пошуку нових і вдосконалення вже відомих засобів забезпечення системи економічної безпеки заради досягнення економічної і соціальної мети діяльності підприємства.

Економічну безпеку підприємства можна розглядати, як одну з складових загального поняття «безпека». Для створення надійної системи безпеки підприємства необхідно провести комплекс підготовчих заходів. Від цієї робо-